

ret ad Paulum, tunc mortuo donante ante traditionem, si monitorio fiat ad instantiam donatarii, non tenetur, qui fecit famulum detinentem revelare; bene verò, si fiat ad instantiam hæredum donantis, quia summa illa ante traditionem per famulum factam, non est de bonis donatarii, sed hæredum donantis. Quod utrumque est verum, et tiam si famulus ob culpabilem negligentiam, aut malitiam tradere omiserit; in quo casu vult Tancr. cum Sanchez, quod teneatur tradere hæredibus donantis realiter summam illam, aut gemmam, & simul teneatur satisfacere donatario æquale pretium.

Confirmat Tancr. ex Rayn. de Monit. p. 1. cap. 2. q. 9. dicens: Non teneri ad revelandum ad Edicta, ut revelentur, seu restituantur res Sempronii, quando ipsi sunt facta promissio illarum rerum, & sunt etiam acceptata; quis quamvis promissio acceptata obliget ex iustitia promittentem, facta jam acceptatione ex parte promissarii, ut tenet communis opinio, adhuc promissarius non habet ius in re in bonis promissis, sed tantum ad rem, & promittens est verus dominus rei; atque adeo non veniunt nomine bonorum Sempronii: ergo multo magis dicendum est, non esse in bonis Titii id, quod ipsi debet restitui à famulo in compensationem doni, quod impeditur, ne fieret ipsius Titii, & potius debet dici, tale donum esse in bonis Cati, qui fecit mandatum donandi.

QUÆRES XIII:

136. Petrus donator ob ingratitudinem donatarii ante Judicis sententiam elavi surripuit bona illius à se donata. An teneatur ex vi monitorii, quo repetitæ, aut compensavit, revelare?

Negat Tancr. cit. q. 10. quia licet una sententia velit, quod non possit in casibus enormis ingratitudinis donator reperere, aut compensare donata, nisi post Judicis sententiam. Diana p. 8. tract. 6. ref. 58. Tamb. lib. 9. de Contr. tract. 10. cap. 6. §. 1. num. 8. Busemb. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 3. num. 1. alia tamen opinio tenet, quod possit donans aperta constante enormi ingratitudine donatarii, ante Judicis sententiam rem donatam occultè reassumere, aut compensare. Dicastillus lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 7. num. 157. & 158. Tancr. cit. quia donatio intelligitur facta sub conditione implicita, & virtuali, nisi donatarius fuerit ingratus, & sententia Judicis non requiritur, nisi ad declarandum veritatem ingratitudinis donatarii: unde hac verè, & certò ipsi donanti constante, non requiritur in conscientia aliud, ut occultè reassumat donata, aut sibi compenset.

137. Ita pariter est discurrendum in casibus, in quibus potest donator licitè donationem revocare, & in cæteris contractibus, in quibus rem detinens, licet, & iustè detinet; nam huiusmodi monitoria feruntur contra injustos detentores, & illos scientes.

QUÆRES XIV:

138. Petrus nobilis à Sicilia perrexit ad bellum, ubi

ex matrimonio ibi contracto genuit filium, qui mortuo Patre, in Siciliam venit bona paterna adepturus, que cum scire non potuerit, monitorium elavit, ut qui bona Petri retineret, restitueret, aut revelaret; & quia eius bona reperitur adjudicata, idè queritur: An adjudicarius teneatur ad restituendum, vel revelandum?

Sciendum est, quod adjudicatio, facta virtute pacti ad discursum, sit triplex. 1. sine læsione, facta scilicet iusto pretio, & de hac non est sermo, 2. Cum læsione non enormissima, quatenus non fuit facta infra dimidium iusti pretii, sed vel in dimidio, vel supra dimidium iusti pretii, v. gr. prædium, domus, &c. valeat centum, & adjudicatio fuit facta pro sexaginta, aut quinquaginta. 3. Cum læsione enormissima, quatenus fuit facta infra dimidium iusti pretii. Variant tamen Doctores in assignando, quantum debeat esse excessus dimidii iusti pretii, ut constituit læsionem enormissimam.

Fagund. lib. 5. de Contr. cap. 40. num. 2. ait, non sufficere, quod excessus sit unius nummi; quia parum pro nihilo reputatur, & de minimis non curat Prætor; ac proinde id committit arbitrio Judicis. Hinc permulti Jurisconsulti, apud Maltrill. Dec. 247. num. 37. tenent, excessum debere esse magnum; ita ut læsio debeat esse in quadruplo, aut triplo minus iusto pretio, ut si prædium valeat centum, & adjudicatio fiat pro triginta tribus.

Puto tamen, quod in læsione excessus dimidii iusti pretii, ad constituendam læsionem enormissimam sufficiat, si sit unius nummi, & ita in allato exemplo sufficit, si adjudicatio sit facta pro quadraginta novem. Tamb. cit. num. 5. & apud ipsum Rebullius, Baldus, & alii, ex l. Hac adjectio plur. de Verb. signif. Suadetur; quia remedium gratiosum non conceditur, nisi pro læsione enormissima; ex Maltrillo autem cit. num. 28. Hoc remedium competit, etiam si læsio in uno nummo dimidium iusti pretii excedat, secundum Baldum l. 2. cap. de Resin. vendit. num. 38. Abbas in cap. Cum causam, num. 3. post Gloss. ibi in verb. Dimidium, que opinio contradictoria non habet. Igitur ad læsionem enormissimam sufficit excessus unius nummi.

Resp. cum distinctione, hæc namque adjudicatio tripliciter contingere potuit. Primo, vel fuit facta sine læsione iusto pretio, v. gr. prædium valebat centum, & fuit adjudicatum pro aliis centum, quæ dominus prædii adjudicatario debebat ratione annui census supra ipsum prædium per plures annos non soluti. Et tunc nulla est difficultas; tunc quidem adjudicatarius monitorio non ligatur; quia prædium est in sui dominio transactum per justam emptionem.

139. Secundo: Vel adjudicatio fuit facta cum læsione non enormissima, & tunc pariter dico, adjudicatarium, elapso quadrimestri, non teneri restituere, aut revelare; quia ea bona possidet licitè titulo emptoris, emptione iusto pretio facta. Vide num. 144.

Cu-

Cujus iustitiæ ratio est pactum in contractu creationis census appositum inter dominum census, & censuarium, ut in casu negatæ solutionis census, vendatur prædium ad discursum, seu sub hasta, vulgò à la grita, ultimo emptori plus offerenti, quod pactum non est destructivum contractus census. Et firmatur autoritate Nicolai V. apud Tamb. lib. 9. de Contr. cap. 6. num. 2. qui concessit Regno Siciliae, ut in creatione census apponi possint quæcumque pacta. Et in praxi tale pactum publicè coram Notario semper apponitur. Adjudicatio igitur, seu emptio prædii in, aut supra medietatem iusti pretii facta, cum sit facta ratione conventionis, & pacti de vendendo prædium in subhastatione in casu negatæ solutionis census, erit iusta; quia bona, quæ venduntur sub hasta, qualia ratione præfati pacti sunt, quæ adjudicantur, sunt merces ultroneæ, quæ possunt licitè pro medietate emi. Tamb. tom. 2. lib. 9. tom. 2. cap. 4. §. 8. à num. 6. Diana p. 4. tract. 4. ref. 12. & nonnulli alii, apud ipsos.

Tum quia huiusmodi adjudicationes, seu emptiones, & venditiones bonorum immobilium sunt sine fraude, & supposito debito vero ad vocem præconis autoritate Principis, & per sententiam Judicis. Ecce iustitiam. Dices: de ratione subhastationis est, ut concurrant plures, qui velint emere; in adjudicatione autem sunt proclamationes in foro, sed vel coram paucissimis, vel nullo emere volente.

Resp. Tamb. cit. num. 19. sufficere, quod revera fiant proclamationes, & quod creditor alios; qui plus offerant, non impediat: per accidens autem est, ut non comparant emptores, eo maxime, quia censuarii jam sciunt, quod in subhastatione immobilium pauci, vel nulli comparare soleant præter ipsum creditorem, & hoc non obstante, in fundatione census conveniunt pacto talis subhastationis; volenti verò, & scienti nulla sit injuria.

140. Tertiò: vel adjudicatio fuit facta cum læsione enormissima, & tunc Tancr. tom. 5. tract. 4. quest. 13. sic resolvit: vel monitorium est latum, ut revelentur bona Petri, eo fine, ut sciatur possidens, & tunc adjudicatarius tenetur revelare, excepto casu, quo ei adveniret notabile damnum, puta, quia suum creditum amitteret: vel est latum, ut restituantur bona Petri, & tunc non tenetur restituere; quia iustè retinet bona Petri, usquequò ipsi solvatur creditum.

Adjudicationem autem cum læsione enormissima esse justam, probat Tancr. tom. 4. tract. 2. quest. 51. 1. Quia in subhastatione potest res emi, vel vendi quanto minoris sine fraude extorquerè potes; sive supra, sive infra dimidium pretii, quo res valet. 2. Quia in læsione, que sit infra dimidium, adjudicatio est licita, ita & in læsione, que sit supra dimidium. 3. Quia lex in Regno Siciliae permittit talem adjudicationem. Hinc concludit, in Regno Siciliae creditorem posse sibi iustè adjudicare, seu appropriare prædium censuarii cum læsione supra dimi-

dium, admissio tamen remedio gratioso, quatenus dominus usque ad finem mundi potest offerre creditum, & prædium repetere una cum fructibus, ita ut, domino offerente creditum, teneatur adjudicatarius restituere illi prædium una cum fructibus perceptis, quæ proinde nunquam præstentur; quo credito non oblatò, possit iustè adjudicatarius prædium retinere, donec offeratur; imò non teneatur censuarium de tali remedio gratioso monere. Solum excipit casum, quando adjudicans cognoscit, dominum prædii esse ineptum ad petendum remedium gratiosum, uti esset vidua, rusticus, pauper; tunc fateretur, adjudicatarium teneri, deducto suo credito, prædium adjudicatum restituere debitori, etiam eo non petente.

141. Dico tamen 1. adjudicatarium, si fit infra annos quadraginta adjudicationis, teneri revelare, & restituere, negum lato monitorio, verùm etiam antè; nisi prudenter timeat, quod restituendo non recuperaret suum creditum, in quantum, v. gr. suum creditum, aut adjudicationem factam probare non potest; in quo casu potest licitè prædium adjudicatum retinere, donec ex annuis fructibus compenset tibi creditum; quo compensato, tenetur in conscientia illud restituere, etiam antè Judicis sententiam, & debitore non petente.

Ratio est: quia adjudicatio cum læsione enormissima est injusta, & parit nullitatem. Tamb. cit. num. 23. Diana cit. & Doctores Theologi communiter apud ipsos: ex Jurisconsultis autem Fontan. dec. 64. Antonius Faber. in Cod. lib. 4. tit. 30. de Rescind. vendit. defn. 3. & 4. cujus injustitia

Ostenditur primò: quia adjudicatio stabilium cum læsione enormissima est contra bonum publicum, utpotè causa depauperandi familias.

Hæc de causa invalida est donatio omnium bonorum; imò invalida ex jure est donatio excedens valorem quingentorum nummorum aureorum sine infirmatione facta; quæ quidem infirmatio, seu manifestatio Judici, haud alio fine est à jure inventa, nisi ut Judex uti persona agens pro bono Reipublicæ prodigas moderetur donationes.

Secundò; quia in omni contractu attendi debet mens explicita, aut tacita contrahentium, cum contractus sit conventio ultro, citràque obligatoria; in contractu autem cum pacto vendendi ad discursum, non habetur consensus debitoris vendendi infra dimidium, non quidem explicitus; quia regulariter huiusmodi contractus cum pacto vendendi bona ad discursum in casu denegatæ, solutionis fit, nullo expresso consensu de vendendo infra dimidium iusti pretii. Neque taciens, quia nemo præsumi potest, quod consensit pacto depauperationis.

Quòd si in pacto vendendi ad discursum exprimitur pactum vendendi etiam infra dimidium, tale pactum est nullum, etiam si sit juratum; quia est de re mala, & contra bonum publicum; sicut nullum est pactum, etiam juratum de non revocanda

Lll

do-

donatione, in casibus, in quibus donatio est illicita.

Suadetur; quia si hujusmodi pacto ad discursum adjudicatur renunciatio remedii gratiosi, seu pactum de non petendo remedio gratioso, facta adjudicatione, talis renunciatio, & pactum sunt irrita, & nulla. Quod expresse docet, & probat Maltrill. *decis.* 247. quando intervenit læsio enormissima ultra dimidium cum magno excessu. Cujus ratio præcipua est, quia in læsione, quæ fit cum magno excessu ultra dimidium, præsumitur dolus ex proposito; nemo autem potest renunciare dolo sibi futuro, nec potest talis renunciatio exposci, quia esset invitatio ad delinquendum. Addens, neque tale pactum juratum tenere; quia juramentum esset vinculum iniquitatis. Quas propositiones ex pluribus juribus probat à num. 40. ad 81.

Imò ita acriter contra pactum de non petendo remedium gratiosum, & contra læsionem enormissimam cum magno excessu invehit Maltrill. *ut in num.* 82. habeat:

Plures cessiones accipiunt à creditoribus habentibus alicujus solvere non valentis obligata bona cum dicto pacto vendendi ad discursum, ut illa pro modica quantitate habeant, & ut audio, ita abusus iste in Regno est, quod non solum in triplo, aut quadruplo, sed etiam in centuplo minus justis pretiis sunt multoties bona adjudicata virtute predicti pacti, quod esse contra omnes juris regulas, contra humanitatem, æquitatem, & pietatem nemo negabit.

Item num. 103. ait:

Fuit ad instantiam Philippi de Lapi per M. R. C. declarata nulla remediò d. l. 2. cap. de Rescind. vendit. quadam adjudicatione facta in favorem D. Laureæ de Porto, & consortium; in quo processu exant quadam sententia Religiosorum Theologorum defendentium, non obstante predicto pacto ad discursum, in conscientia securos non esse emptores, si enormissima læsio in emptionibus intervenit.

Insuper num. 100:

Dolum futurum remitteret, si ab initio renunciasset futura enormissima læsioni, & inquit Cepoll. consil. 34. num. 19. allegando Hostiens. & alios, quod per nullum pactum, nec per legem, vel statutum, nec per consuetudinem, vel privilegium potest quis privari à reclamatione, & impugnatione sententiæ arbitrariæ, quando adefit enormissima læsio.

Ulterius num. 115:

Respectu autem læsionis enormissimæ contrarium in terminis tenuit Cognol. in d. l. 2. num. 18. dicens: quod data læsione ultra dimidium justis pretiis in magno excessu, contractus erit nullus ipso jure; quemadmodum ubi dolus ex proposito causam contractus dedit.

Demum num. 137:

Remedium læsionis enormissimæ nunquam censetur sublatum, neque consuetudinem adesse, quæ ad aliud dicendam inducat, jam probavi; & deinceps, quæcumque consuetudo, si adesset, potius corrumperetur, cum materiam peccandi, & fraudandi debitoribus tribuat, & miseros debitores omnibus bonis suis expoliatos reddat, & ita ego existimo.

Cùm igitur pactum, etiam juratum de non petendo remedio gratioso, pro læsione enormissima, sit nullum, & irritum, utpote vinculum iniquitatis, quatenus læsio enormissima est dolosa, & iniqua, omnino sequitur, quod pactum ad discursum, supra quod prædictum pactum fundatur, sit etiam dolosum, & iniquum, si comprehendat venditionem cum læsione enormissima; ac proinde sit pariter nullum, & irritum; quoniam malitia secundi pacti desumitur à læsione enormissima, quæ in primo supponitur. Pactum ergo ad discursum est validum, & licitum, si excludit læsionem enormissimam; invalidum autem, & illicitum, si supponatur eam comprehendere; quoniam sicut ex quo donatio omnium bonorum est illicita, & invalida, illicitum, & invalidum est pactum de ea non revocanda; ita ex quo pactum ad discursum comprehendens explicite, aut implicite læsionem enormissimam est illicitum, & invalidum; illicitum, & invalidum est pactum de non petendo remedio gratioso, pro venditione facta cum læsione enormissima.

Confirmatur; quia utrumque pactum habet pro objecto læsionem enormissimam; adeoque utrumque est illicitum, ac inde invalidum; quoniam actus specificatur ab objecto.

Ad rationes in oppositum:

142. Ad 1. id habet locum in subhastatione mobilium, minimè immobilium. Disparitas est; quia in subhastatione mobilium; facta emptione infra dimidium, non sequitur tanta depauperatio, quanta in subhastatione immobilium; quia ibi solum amittitur res, & pauci fructus, si res sit fructifera, ut bos lactaria; hic verò amittitur res cum fructibus perpetuis, ac proinde talis adjudicatio est contra bonum publicum, uti causa depauperandi: hinc *ex cap. Cum causam cap. Cum delicti, de Empt. & Vendit.* irritatur contractus emptionis, & venditionis ultra dimidium justis pretiis, v. gr. si res valens centum, ematur 49. aut vendatur 51.

143. Ad 2. disparitas est; quia venditio rei immobilis infra dimidium justis pretiis, est nimis prodiga, & contra bonum publicum, cum sit causa depauperandi; non sic facta supra dimidium, aut in dimidio; & licet ex ista aliquis depauperatio sequatur, quia tamen non est tanta, toleratur à lege ob bonum publicum, nempe ad lites vitandas.

144. Ad 3. dato transitu, talis permissio solum juvaret pro foro externo, ob vitandas lites, minimè pro foro interno.

Cæterum lex in Regno Siciliae non permittit adjudicationem infra dimidium justis pretiis, sed illi resistit; nam ipsi Jurisconsulti, Maltrill. *decis.* 33. & *dec.* 247. pag. 147. num. 1. D. Anton. Amato. *res.* 61. & alii, apud eundem Tanc. *cit.* docent, hujusmodi adjudicationes factas infra dimidium justis pretiis in Regno Siciliae non admitti, sed ut nullas revocari, non obstante præfato pacto ad discursum liberè à censuario in census creatione facti; quod quidem de-

declaratur nullum, & irritum, utpote nimis prodigum, & contra bonum publicum, si supponatur comprehendere venditionem faciendam sub hasta, etiam cum læsione enormissima.

Imò ipse censuario, cujus bona sunt adjudicata, potest, & solet intra quadraginta annos à Prorege petere remedium gratiosum, nimirum actionem, bona adjudicata rependi, quando adefit læsio enormissima, & tunc Prorex præcipit Judici, ut si recognoscat, adjudicationem fuisse factam infra dimidium justis pretiis, faciat censuario restituere bona adjudicata, unà cum fructibus, satisfacto jam credito ipsi adjudicatario, unà cum expensis, & legitimo interesse. Maltrill. *cit.* Quod remedium gratiosum non conceditur censuario in adjudicatione supra dimidium justis pretiis, sed solum tunc conceditur illi quadrimestre ad redimendum, soluto debito, quo elapso, adjudicatarius legitime in perpetuum bona adjudicata possidet. Ex quibus clarè apparet, adjudicationem cum læsione intra dimidium esse justam, supra vero dimidium injustam; ac proinde in hac, adjudicatarius teneri ad restituendum bona adjudicata statim, si statim debitor creditum satisfaciatur. Quod si iste creditum non satisfaciatur, tunc compensatis jam per annos fructus credito unà cum expensis, & interesse legitimo, tenetur in conscientia ea restituere, ante sententiam Judicis, & censuario non petente; alias incipit esse injustus detentor; quoniam (ut ipsemet Tanc. fatetur) nunquam ea bona sic adjudicata, & eorum fructus præscribit. Ecce injustitiam.

145. Corroborantur dicta; quia si in emptione immobilium ex pacto ad discursum, pretium infra dimidium esset justum, quatenus in subhastatione pretium justum est, quod potest sine fraude extorquere, sive supra, sive infra dimidium justis pretiis facta tali emptione, seu adjudicatione, nullum daretur remedium rescissorium; quia nulla esset facta læsio, nemo enim læditur intra justum pretium; cum igitur tales adjudicationes factæ infra dimidium justis pretiis sint revocabiles, pro remedio gratiosum (ut concedit Tanc.) sequitur, non esse justas, nec permitti à lege in ratione emptionis, sed solum compensationis, ut in secunda assertione.

146. Dices: saltem adjudicatarius, etiam si sit infra annos quadraginta adjudicationis, non tenetur ex vi monitorii restituere, ex eo quia probabilis est opinio, quod adjudicatio infra dimidium justis pretiis sit justa, juxta superioris dicta.

Resp. probabilitatem opinionis præfatae, vel esse nullam, vel ita tenuem, ut ex Decr. Innoc. XI. *prop.* 3. die 4. Martii 1679. non sufficiat, ut prudenter agamus. Imò si adjudicatio intra dimidium justis pretiis suas patitur difficultates, ut nonnulli timorati (teste Tamb. *cit. num.* 26.) satisfacto per annuos fructus pretio una cum expensis, &c. restituerint censuario ejus bona supra dimidium justis pretiis adjudicata; quid dicendum infra dimidium? Verum

tamen est, quod præfati timorati id fecerint non ex justitia, sed ex liberalitate.

147. Dico 2. in Regno Siciliae adjudicatarius, completo anno quadragesimo à die adjudicationis, si creditum non sit jam satisfactum, non teneri lato monitorio restituere, aut revelare.

Ratio est, quia in Regno Siciliae per Ducem Sarmonetæ Prorege, ex consilio, & voto totius Tribunalis Sacræ Regiæ Conscientiæ Panormi die 11. Decembris 1666. fuit edita Pragmatica, quam refert Franc. Magretti in *suis Observ. ad §. 9. & 10.* tenoris sequentis:

Nel remedio grazioso non si duplici nessun debito, peso, o acollo, etiam che fosse dovuto à se stesso; ma solamente si duplici la somma, per la quale processò l'esecuzione, & le spese giudicarie. Quale remedio non si possa tentare, se non fra quarant'anni, da contrarsi dal giorno della possessione delle cose aggiudicate.

Ubi est sermo de læsione enormissima supra dimidium justis pretiis, nam pro ea remedium gratiosum conceditur.

148. Motivum autem recensita legis fuit, quia pactum ad discursum de vendenda ultimo & plus offerenti re debitoris credito obligata, nedum est in Regno introductum in creatione census, verum etiam est factum commune cæteris contractibus, ita ut etiam pro aliis creditis non censuibus soleant à debitoribus obligari bona cum pacto ad discursum. Hinc cernens Princeps, quod per hujusmodi adjudicationes infra dimidium justis pretiis cives spoliarentur bonis, & ex alia parte ex debitorum negligentia suspenderentur credita, publico bono consistens, ne credita suspensa remaneant, nec debitores graventur, media via incedens disposuit. 1. Ad favorem debitorum, ut intra annos 40. possint remedium gratiosum tentare, nempe ut, satisfacto per ipsos credito, una cum expensis, & legitimo interesse, statim ipsis bona adjudicata restituantur.

149. Interesse ratiocinari solet ad septem procentum; debet tamen supponi esse verum, & reale, minimè palliatum, aut fictum; ut communiter in materia de usura discurrunt Theologi.

150. Secundo ad favorem adjudicatiorum, seu creditorum disposuit, ut analis 40. completis à die possessionis rerum adjudicarum, non possint amplius debitores remedium gratiosum tentare, sed earum in posterum adjudicatarius remaneat dominus; idque in penam negligentia, & bonum commune, ob quod potest Princeps rerum dominia transferre. Pasqual. in *Q. Mor. pag.* 3. Tamb. *tom.* 2. *lib.* 9. *tract.* 2. *cap.* 6. §. 8. num. 14. & alii com.

151. Tum quia pœnæ conventionales, dummodo sint veræ, ac reales, & non ad palliandam injustitiam, aut usuram, justæ, & licitè apponi possunt à privatissimis personis in pluribus contractibus, etiam in mutuo; ut docet Scotus in *4. dist.* 15. q. 2. §. De secundo art. Nam pœna justè imponitur inconstanti, aut infideli, & cullibet licet se servare in-

demnem; adeoque à fortiori imponi potest à Principe ob bonum publicum, cui privatim cedit.

152. Ex his sequitur. 1. Quod si debitor factus sit impotens ad solvendum debitum ante annum quadragesimum, & hac durante impotentia, accedat annus quadragesimus, adjudicarius non facit sua bona adjudicata, sed compensato ex annuis fructibus credito cum expensis, & interesse, tenetur statim, & semper ea restituere domino; qui pariter etiam elapsis annis 40. cessante impotentia, habet jus ad tentandum remedium gratiosum; ratio est, quia poena non incurritur, nisi præcesserit culpa. Quod si factus sit impotens, quia prodigè vixit: tunc, si prævidit se redditurum impotentem, accedente anno quadragesimo, amittit bona adjudicata, & non potest amplius tentare remedium gratiosum, quia est in culpa. Secus, si non prævidit, quia ad culpam requiritur prævisio. In foro tamen externo præsumitur prævidisse, & inde esse in culpa. Com.

153. Secundo sequitur, quod adjudicarius, si ante annum quadragesimum ex fructibus annuis boni adjudicati sibi compensaverit suum creditum, una cum expensis, & interesse, tenetur in conscientia statim, & semper, etiam anno quadragesimo quantovis elapso, bonas una cum residuis fructibus restituere domino, seu suo debitori, aut ejus heredi, etiam eo non petente, & ante sententiam Judicis, quia tunc incipit esse injustus deceptor, & sine ullo titulo; non enim retinet titulo emptoris; quoniam emptio immobilium cum lesione supra dimidium est injusta, & nulla, non obstante pacto ad discursum, quod pariter esse irritum, utpotè nimis prodigum, causam depauperandi, & contra bonum publicum, diximus à num. 141. nec titulo compensationis, quia hic facta compensatione, cessavit, nec alius est assignabilis titulus.

154. Nec potest dici, quod accedens anno quadragesimo, & domino bona adjudicata non petente, adjudicarius illa præscribat; quia ad præscribendum, ultra tempus præfixum à lege requiritur titulus, & bona fides: in casu autem nullus habetur titulus, ut modo est ostensum; non bona fides, quia scit jam se compensasse; adeoque non valet illa præscribere; quia possessor malæ fidei nunquam potest præscribere. Com. Hinc diximus, quod accedente anno quadragesimo, & non jam compensato, aut satisfacto credito, &c. adjudicarius faciat sua bona adjudicata, non ratione emptoris, nec ratione compensationis, sed ratione legis pœnalis à Principe lata: contra debitores negligentes; ut eorum exemplo alii sint accuratiores ad solvenda debita.

155. Tertio denique sequitur, quod etiam in Regno Siciliae talis adjudicatio cum lesione supra dimidium non sit justa, si consideretur sub ratione emptoris, & venditoris ex pacto ad discursum, sed solum permittitur sub ratione compensationis, qua-

tenus creditor non potens aliter recuperare suum creditum, retinet bona debitoris usquequo illud ex annuis fructibus sibi compenset, quo compensato, ante annum quadragesimum condemnatur à Judice ad restitutionem prædii, & fructuum, imò in conscientia illa restituere tenetur, etiam ante Judicis sententiam, & debitore non petente.

156. Nec relata pragmatica dicit oppositum, solum enim disponit, ut completo quadragesimo anno, & non tentato remedio gratioso, ac non satisfacto credito, in poenam negligentiae non possit debitor amplius illud tentare: non disponit autem, quod adjudicatio in ratione emptoris fuerit justa, & quod compensato ex annuis fructibus credito, non teneatur adjudicarius bona adjudicata restituere.

157. Imò tam displicet Principi, cives per hujusmodi adjudicationes spoliari bonis, ut in adjudicationibus factis cum lesione infra dimidium justipretii, in quibus datur quadimestre ad redimendum, peti, & concedi solet à Principe prerogatio termini ad redimendum.

QUÆRES XV.

158. An ex vi monitorii de resistendis, aut revelandis hisce bonis hæretici, retineas quoddam ejus creditum tenetur fisco restituere?

Sciendum est, unam ex pœnis hæresis formalis esse confiscationem bonorum hæretici à die commissi criminis; quæ confiscatio est tam Juri Civilis, quam Canonici in pluribus locis, apud Bord. in Trib. Fidei, cap. 12. de Pœnis hæret. præsertim ex cap. Cum secundam 19. de Hæres. in 6. Et verum proprietate hoc ipso privetur, & fisco rerum, & spectentur dictarum proprietates acquiruntur, &c. bona hæreticorum ipso jure decernuntur confiscata, confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet, nisi prius sententia super eodem crimine fuerit promulgata.

159. Quæ confiscatio est pœna lata sententiæ, quæ ipso jure incurritur, non est autem executioni danda, nisi post sententiam commissi delicti, quod est commune omnibus pœnis lata sententiæ, quæ semper intelliguntur, secuta sententia declaratoria delicti; unde hæreticus patrat delicto amittit proprietatem suorum bonorum, non tamen possessionem, & usum, nisi post sententiam commissi delicti.

160. Hinc donationes, & aliæ alienationes bonorum ab hæretico factæ à die commissi delicti ante diem sententiæ, valent; at non sunt firmæ, sed rescinduntur à fisco, nisi sint factæ ob necessitatem vitæ propriæ, & suorum, & pro-collocandis filiis. Bord. cit. num. 113. Diana in Summ. verb. Hæret. pœne, num. 7. quia licet à die commissi delicti ante sententiam hæreticus sit suorum bonorum possessor, non est eorum dominus; & propterea statim ac habetur cognitio delicti, solet fisco inventarium facere; & qui bona sic alienata retinet, debet ea post sen-

ten-

sentiam fisco restituere, quia ipso jure, statim ac fuit commissum delictum, fuerunt fisco confiscata secundum proprietatem.

161. Nomine bonorum confiscatorum veniunt bona, quæ realiter de presenti habebat hæreticus, quando commissit delictum; unde:

162. Primum non veniunt bona, quæ post delictum acquirunt ante sententiam; quia non dicuntur præsentia, sed futura Bord. cit. num. 114. ex multis contra Boliium, qui vult etiam subdi fisco, Dixi post delictum: hoc est post præsentiam, sed ante sententiam acquirunt; quia pro eo tempore, quo durat hæresis, bona tunc acquirit, ipso jure subjiciuntur fisco, quoniam durat causa confiscationis; unde si Petrus patravit hæresim formalem die 1. Jan. & in ea perseveravit usque ad diem 1. Febr. quo die eum pœnituit, tunc bona usque ad diem 1. Febr. acquisita ante pœnitentiam, cedunt fisco, non obstante quod sententia delicti commissi detur, v. gr. die 1. Augusti, quia sententia retrotrahitur ad diem commissi delicti; bona verò acquisita à die 1. Febr. post pœnitentiam, non cedunt fisco. Tancr. tom. 5. tract. 4. q. 11. num. 4.

163. Fructus autem ex bonis, quæ fisco cedunt percepti tempore medio inter diem patrat delicti, & sententiam, sunt ipsius hæretici; quia fructus sunt possessoris l. fructus, §. Ex diversorum, ff. de Rei vendic. data verò sententia, fructus, quos non consumpsit, sunt fisci. Bord. cit. num. 112.

164. Secundò, non venit hæreditas delata hæretico, sed non jam adita ante commissum crimen. Bord. cit. num. 115. quia hæreditas sine aditione non transit ad hæredes; unde non venit inter bona præsentia.

165. Hac ratione legitima filii hæretici, viventibus parentibus, non coarctat fisco; quia non est jam acquisita, sed est simpliciter patris, etiam si filio legitimam assignasset. Bord. cit. num. 116.

166. Tertio, non veniunt bona fideicommissio subjecta, aut alienari prohibita; casu, quo testator prohibuerit alienationem in favorem alterius à delinquente, & præsertim quando testator, aut institutor utitur his, vel similibus verbis: *Ut eo ipso delinquens amittat bona cum omnibus suis commoditatibus.* Diana p. 4. tract. 8. ref. 60. Bord. cit. num. 117. Carona p. 2. tit. 1. de Hæres. num. 155. quia substitutio non succedunt in ea bona ex persona ipsius hæretici, sed ex persona propria, & ut vocati in casu delicti ab ipso institutore, seu testatore, qui, cum supponatur primus acquiritor, potest in institutione hæresis, &c. apponere vincula, & conditiones, quæ ipsi placent: & tunc in casu delicti hæresis, &c. bona, & hæreditas non cedunt fisco, sed substitutis; pariter, & eorum fructus transeunt ad substitutos, ad quos post delictum transit dominium bonorum, seu hæreditatis.

167. Quarto, non subjicitur fisco majoratus, quia filius non succedit ad illum jure paterno, sed

ex propria persona immediatè. 5. Nec fisco subjicitur ob delictum patris peculium castrense, vel quasi castrense filii; quia est filiorum, quoad proprietatem, usumfructum, & administrationem. Neque dicitur peculium ob delictum filii subjicitur fisco, in damnum patris. 6. Non subjicitur fisco, ob delictum patris peculium adventitium, & profectuum filii: quia quoad proprietatem est filii; & licet ususfructus sit patris, in casu tamen ejus hæresis, filius sit sui juris, ac proinde liberam habet administrationem, nam ususfructus sequitur proprietatem. E converso in casu delicti filii, proprietates peculii adventitii, & profectui ununtur cum ususfructu patris, Hæc Bord. cit. à num. 120. ex pluribus Doctoribus, & juribus.

168. Bona castrensis sunt, quæ filiusfamilias occasione militiæ acquirunt, & quod est ei à patre, aut ab alio donatum, dum militiam agit, sive in terra, sive in mari. Quia castrensis sunt, quæ filiusfamilias acquirunt ex publico munere, v. gr. Advocati, Medici, &c. ex artium liberalium professione, ex Regis liberalitate, aut ex propria parcimonia. Item quæ Clericus acquirunt ratione Clericatus, Sacerdotii, vel ex sui beneficii redditibus; nam bona, quæ laico sunt adventitia, Clerico sunt quasi castrensis. Bona adventitia sunt illa, quæ filiusfamilias acquirunt non ex patre, aut propter patrem, nec ex officio publico, sed aliunde, v. gr. à matre, ab avia matris, ab extraneis, ex nuptiis, aut ex proprio labore, & industria. Bona denique profectiva sunt, quæ ex pecunia, aut bonis paternis per filiumfamilias acquiruntur, dummodo castrensis, vel quasi castrensis non sint.

169. Dos uxoris scienter cum hæretico contractantis cedit fisco, ex cap. Deterior 14. non sic bona paraphernalia, hoc est præterdotalia uxoris: nec bona viri scienter cum hæretico contractantis; quia jus loquitur de fœminis, & de dote, stante scientia. Diana in Sum. verb. Hæret. pœne, num. 6.

170. Bona Clericorum, si sint patrimonialia, aut acquisita propria industria, vel titulo officii Sacerdotalis, pro Missis, administratione Sacramentorum, &c. subjiciuntur fisco Ecclesiastico; quia sunt transitoria, etiam ad extraneos, nam Clerici possunt ea illis relinquere, ex cap. Quia nos, de Testam. minimè, si sint beneficia Ecclesiastica; quia hæc sub excommunicatione reservata prohibentur confiscari, ex Clem. II. de Hæret. sed ipso jure vacant. Fructus etiam beneficiorum prohibentur confiscari, ex cap. Excommunicatus 14. §. Damnamus, de Hæret. sed applicari debent Ecclesiis, quarum sunt beneficia. Bona verò acquisita ex fructibus, seu pecuniis beneficiorum subjiciuntur fisco; quia de illis Clerici possunt disponere. Ita Bord. cit. à num. 127. cum multis.

171. Bona Religiosi hæretici non subjiciuntur fisco; quia nihil habet proprii, sed solum ulum facti, & illorum proprietates ad Monasterium in communem spectant.

spectat, vel ad Sanctam Sedem, aut ad ipsos dantes pro Minoribus de Observantia. Bord. cit. num. 132.

172. His necessario præmissis, difficultas procedit de bonis confiscabilibus, & quæ cedunt fisco, si ve Ecclesiastico Inquisitionum, Episcoporum, aut Regio, juxta varias Regionum consuetudines; minime de illis, quæ non cedunt fisco: ea enim non tenentur delinquentes ex vi monitorii restituere, sed potest occultare.

173. Resp. igitur cum Taner. cit. num. 1. consideranda esse verba monitorii; si enim dicat; ut qui retinet bona mobilia, vel immobilia Petri hæretici, ea restituat fisco; retinens creditum hæretici non tenetur solvere fisco, sed potest illud solvere ipsi hæretico creditori. Si verò dicat: ut qui retinet bona Petri hæretici, ea restituat fisco; retinens ejus creditum tenetur illud restituere fisco. Ratio primi est, quia creditum non comprehenditur sub nomine mobilium, vel immobilium, sed constituit tertiam speciem distinctam bonorum, intra quam sunt jura, & actiones, ex leg. A Divo Pio, §. In venditione, ff. de Recap. Clarus, Farinae. apud Taner. Ratio secundi; quia bonum est genus ad dictas tres species; genus autem comprehendit species, ex l. Si ademptis, Cod. de Senr. pass.

174. Eadem veniunt respectivè dicenda de bonis confiscatis ob crimen læsæ Majestatis, aut ob alia delicta, juxta jura propria Regnorum.

QUÆRES XVI:

175. Petrus rem à se restituendam consignavit probo confessario, aut viro fidei, ut eam traderet domino: mediator autem rem non restituit, vel quia amittit, vel quia pro se surripuit; hinc transacto tempore, & restitutione non facta, dominus monitorium obevit. An teneatur Petrus iterum ex vi monitorii restituere, & qui eum scit, revelare?

176. Circa restitutionem factam per intermediam personam fidelem, quæ tamen non restituit, quia amittit, aut pro se surripuit, commune est, quod, si res sit debita ex re accepta, aut ex contractu, v. gr. depositi, locati, &c. & sit debita in individuo, puta idem equus, eadem vestis; non tenearis amplius restituere, si id fuit sine tua culpa theologica gravi; quia ad nihil ex re accepta, aut contractu obligaris, nisi ad diligentiam moralem, quam egilli, dum usus es viro putato probo, & fidei, & res domino perit.

177. Eadem ratione, si res ex re accepta, aut contractu non sit debita in individuo, sed in specie, aut æquivalenti, ut si tibi fuit commodatum triticum, pecunia, &c. tenearis iterum restituere; quia res perit in manu monitoris, & res domino perit. Tamb. tom. 1. lib. 8. tract. 4. §. 5. num. 6. Excipe, nisi non potueris personaliter restituere sine infamia; quia tunc discurrat, ut de injusta acceptione.

178. Difficultas, est si debitum sit ex injusta acceptione, seu delicto. In qua re duæ sunt opi-

niones. Prima affirmat, te obligari iterum restituere; si ve res sit debita in individuo, si ve in specie; quia semper in te remanet radix obligans ad restitutionem, nempe injusta acceptio. Nec creditor debet damnum pati ob delictum debitoris. Neque creditor consensisse præsumitur ad illam transmissionem per personam quantumvis fidelem, nisi sub conditione, quod cum effectu ipsi res transmissa reddatur. Toletus, Lazar. de Monit. Nav. de Lugo, & alii apud Dianam p. 2. tract. 17. ref. 2.

179. Secunda opinio negat, te amplius ad aliquid obligari. Ita expressè Scotus in 4. dist. 15. q. 2. §. De quarto, litt. ff. quem sequatur Diana cit. & p. 10. tract. 16. ref. 97. Rodr. Billiuc. Cenedo, & alii, apud Tamb. cit. quia (ait Scotus) quando ablatio fuit occulta, tunc non tenetur ablator se prodebe; nec per consequens per seipsum restituere, sed per aliam personam secretam, & fidelem, & expedit, quod per Confessorem, quia sibi est crimen detectum in confessione, & de ejus fidelitate, quod restituat fidei sue commissum, satis debet credi.

Unde si persona intermedia non restituat, sed rem amittat, aut sit inconstans, & pro se surripiat, onus restituendi transferatur ad ipsum, & cessat in fure, quia hic fecit, quantum in se potuit, & debuit; non enim tenebatur restituere cum sui infamia. Cujus ratio à priori desumitur ex consensu rationaliter præsumpto domini; si enim fur, & debitor ad nihil amplius teneretur, si ex consensu expresso creditoris de restituendo per intermediam personam, rem restituendam traderet intermedie personæ, quæ tamen pro se surripere; ita ad nihil tenetur, si id faciat ex consensu tacito creditoris; quoniam taciti, & expressi consensus eadem est vis; qui tacitus creditoris consensus habetur in casu, quo debitor, seu fur non potest personaliter sine periculo infamiae restituere.

180. Suadet alii exemplis: & 1. si fur occultus non potest sine infamia rem ablatam eadem in individuo restituere, satisfacit restituendo per æquivalentem, nempe pretium. 2. (ait Scotus) Si non potest statim sine infamia restituere, sufficit, quod habeat voluntatem restituendi eam primam opportune potest; quo tempore non est injustus detentor, licet prius fuerit injustus acceptor, & detentor; quia tunc retinet volente tacite domino; quod si sit invitus, est irrationabiliter invitus; nam non potest rationabiliter intendere, quod fur occultus cum sui infamia restituat, sed consentire debet, ut restituat eam primam opportune potest: injustus autem acceptor, aut detentor dicitur, cum accipit, aut retinet, invito rationabiliter domino: ita in re nostra. His præmissis,

181. Resp. 1. si res sit debita ex re accepta, aut contractu, & sit debita in individuo, non tenetur Petrus ex vi monitorii restituere, nec qui eum scit, revelare; bene verò, si sit debita in specie, aut æquivalenti; quia in 2. casu monitorium supponit in Petro

tro onus ad restituendum, non sic in primo, ut num. 176. & 177.

182. Resp. 2. si Petrus est debitor ex delicto, nec tenetur amplius ex vi monitorii restituere, nec qui eum scit, revelare. Diana p. 10. cit. & Tanc. tom. 5. tract. 4. q. 16. quia probabilis est sententia, quod fur, & debitor ad nihil amplius teneatur, si ad vitandam infamiam rem tradidit viro probo, & fidei, ut eam consignaret domino, ille autem amittit, aut fuit inconstans, & pro se surripuit.

QUÆRES XVII:

183. Paulus, ne creditores suum prædium adjudicarent, illud vendidit in consuetudine Petro. An, lato monitorio de revelandis bonis Pauli, teneatur Petrus prædium revelare?

Resp. teneri, si facta correctione, Paulus non velit satisfacere creditoribus, & nullum ipsi sequatur notabile damnus. Bonac. tom. 1. disp. 6. de Onere denun. punct. 1. §. 6. num. 7. quia est particeps peccati Pauli; nam quandiu non manifestat, est causa, cur Paulus non solvat; sicut censetur causa peccati, qui occultat bona sibi à fure ad custodiendum tradita.

Unde, qui occultant bona, ne ob as alienum, vel ob delictum patrum, capiantur à creditoribus, aut à fisco, tenentur ex vi monitorii revelare; quia talia bona non possunt occultari, aut retineri in fraudem creditorum, & fisci, quibus de jure sunt applicata. Idem dic de contractibus fidei initis in fraudem creditorum, vel fisci.

QUÆRES XVIII:

184. Petrus detinens bona Pauli, promulgato monitorio de restituendo intra quindecim dies, octavo die ex malitia se reddidit impotentem dissipando bona Pauli, duodecimo tamen die se poenitit facti. An incidat in censuram?

185. Certum est, quod si facti non poeniteat intra terminum, peccet statim, ac commisit culpam contra Superioris præceptum, & incidat in censuram, non statim ac committit culpam, sed elapso termino præfixo, non antea. Difficultas est, si poenitentia intra terminum intercedat.

186. Prima opinio affirmat, quod incidat in censuram, elapso termino. Raynaudus de Monit. part. 1. cap. 2. q. 3. Suarez de Censur. disp. 20. sect. 2. num. 16. quia censura incurritur, ex vi prioris causæ jam datæ. Hinc, si Petrus vulneravit lethaliter Paulum, & ante ejus mortem, facti poeniteat, adhuc eyadit irregularis, secuta morte.

187. Secunda opinio, quam sequor, negat, quod incidat in censuram, elapso termino. Taner. tom. 5. tract. 4. q. 13. quia censura in monitorio fertur contra non restituentem culpabiliter intra terminum præfixum; ille verò, quem intra terminum culpæ, qua factus est impotens, poenituit, accedente

termino, non omittit restitutionem culpabiliter; ad eoque non incidit in censuram.

Confirmatur; quia censura lata in monitorio non retrahitur ad tempus commissi delicti, sed concernit culpam mortalem in termino præfixo; quæ non habetur in casu: igitur neque censura, quæ quidem culpam mortalem requirit.

188. Non obstat, quod præcesserit culpa, qua se ex malitia impotentem reddidit, quia mala voluntate retractata, omisso restitutionis procedit ex prioris culpa solum materialiter, formaliter verò ex impotentia: sicut si post datam causam pollutionis, retractetur prava voluntas per poenitentiam, pollutio sequens in somno non est culpabilis, sed censetur involuntaria.

189. Ad casum de vulnere lethali, & irregularitate, clara est disparitas, quia irregularitas contrahitur ex homicidio culpabiliter posito, ex causa data, & adhuc influente in mortem. Hæc autem censura contrahitur non ob impotentiam culpabiliter positam, sed ob omissionem restitutionis culpabilem in termino præfixo; & quia omisio restitutionis in termino præfixo, poenitentia supposita, non est cum culpa, ideo non trahit censuram.

QUÆRES XIX:

190. Antonius scit, Petrum intra terminum ex malitia se reddidisse impotentem, nec poenituisse. An teneatur eum ex vi monitorii revelare?

Resp. non teneri Taner. cit. part. 14. quia cessavit finis denunciationis à Judice in monitorio intentus. Intenditur enim satisfactio partis læsæ, non poenitio delicti commissi; & quia stante impotentia, etiam culpabiliter imposita, satisfactio haberi non potest: igitur cessat finis. Tum quia monitorium præcipit, ut reveletur injustus detentor bonorum Pauli, in casu autem revelans, non reveletur injustum detentorem, sed delictum, quo se reddidit impotentem, quod est aliud ab eo, quod intenditur.

191. Ex his colliges, impotentiam physicam, aut moralem ad revelandum, & respectivè ad restituendum excusare à censura. Impotentia moralis habetur, quando quis revelare non potest sine gravi infamia, gravi incommodo, aut damno. In restitutione verò requiritur, ut damnus, quod timeur, notabiliter præponderet bono alterius, ut in num. 144.

QUÆRES XX:

192. Paulus, ad cujus instantiam latum est monitorium, prorogavit terminum ad alios quindecim dies. An Petrus hoc non obstante, adhuc in primo termino, si non restituat, aut revelet, incidat in censuram: & si non incidit in primo termino, an incidat in secundo?

Quoad primam partem respondeo tanquam certum, quod sicut de consensu partis potest censura tolli, si pars remittat debitum intra terminum in monitorio præfixum, ita potest suspendi, etiam nesciente Judice. Leand. de Censur. 14. disp.

disp. 4. q. 19. & Taner. tom. 5. tract. 4. q. 8. num. 1. quia cum monitorio sit latum in gratiam partis petentis, Judex sicut non intendit ligare censuram, quos pars non intendit, ita neque quando pars non intendit. Tum quia Judex nihil aliud intendit nisi partes ad concordiam reducere. L. 1. §. Potest autem quas, ff. de Nov. oper. num.

193. Sit exemplum de juramento promissorio, quod licet sit præstitum parti, nempe homini, principaliter obligat Deo, & tamen potest pars illud in totum remittere, aut ejus obligationem ultra tempus præfixum suspendere, in quo casu jurans, nec peccat, nec absolutione indiget; quia etiam Deus illud censetur remittere, in quantum in partis gratiam acceptavit. Præterea per partis consensum cessat contumacia; censura autem non incurritur, nisi ob contumaciam.

194. Dixi: si pars remittat debitum intra terminum in monitorio præfixum; quia si illud remittat, elapso termino, censura non vitatur, quia jam contracta supponitur, & proinde non nisi absolutione remittitur.

195. Quoad secundam partem certum est, quod si prorogatio primi termini fiat de consensu, & autoritate Judicis, elapso secundo termino, Paulus, & ille, contra quem est latum monitorium, incidat in censuram; quia terminus à Judice prorogatur cum accessoriis.

196. Sed difficultas est, si prorogatio termini sit facta de solo consensu partis, nesciente Judice.

Prima opinio negat, Paulum, seu debitorem, elapso secundo termino prorogationis, incidere in excommunicationem, & pariter eum, qui, elapso termino prorogationis, debitorem non revelat. Taner. tom. 5. tract. 4. q. 8. & nonnulli, apud ipsum, & Leand. cit. quest. 20. & 21. Ratio potissima, quia licet pars possit censuram indirectè suspendere, prorogando terminum, nesciente Judice; non potest tamen illam suspendere, ut elapso termino prorogationis incurrat; quia hoc est actus jurisdictionis, qui Judici competit, non parti. L. Privatum, cap. de Jurisdic. omni Judice.

197. Secunda opinio affirmat, incidere absque novo consensu Judicis. Leander cit. quest. 21. quia Judex non præfixit terminum ad finiendum præceptum; sed ad finiendum permissionem differendi impletionem præcepti, nisi alias accedat consensus partis, quæ si intra terminum monitorii proroget terminum, suspendit impletio præcepti, & censura usque ad secundum terminum prorogationis, quo elapso, censura incurritur ex consensu virtuali Judicis, quatenus finitur conditio, sub qua fuit censura lata: unde incurritur ex vi prioris consensus Judicis virtualiter per allatam conditionem implicitam permanentem usque ad terminum prorogatum.

198. Unde pars, quæ nesciente Judice prorogavit, per hoc quod elapso secundo termino censu-

ra incurrat, non dicitur exercere actum jurisdictionis. Primum, quia censura non incurritur nisi ex vi prioris sententiæ, & ex consensu virtuali Judicis, ac proinde ex autoritate illius: 2. quia pars prorogando terminum non suspendit; & dilatat censuram directè, sed indirectè per subtractionem materiæ, quæ est obligatio debitoris; quod non est actus jurisdictionis, sed domini circa illam materiam. Satis est. Utraque opinio est probabilis.

QUÆRES XXI:

199. Civis Panormitanus, qui furtum commisit, non jam elapso termino monitorii, se transfudit ad Diocesim Montis Regalis animo ibi perpetuo habitandi, aut manendi majori parte anni. An, elapso termino, incurrat censuram contra non residentes Panormi latam?

200. Certum est, non subditum ferentis monitorium non ligari monitorio, aut censura, ac proinde non teneri sub censura ad revelandum; quia actus jurisdictionis exerceri non potest in non subditum, quoniam subjectio, & jurisdicatio sunt correlativa.

201. Certum est, hic non esse sermonem de censura lata per modum futuri, seu legis aliquid prohibentis in futurum; v. gr. si quis fuerit calicem, sit excommunicatus; hanc quidem non incurrit, qui antequam peccet, mutet forum, seu territorium, licet postea mutato foro, id faciat; quia non est jam subditus prioris Judicis, ac proinde non ligatur ejus præceptis, aut censuris: sed sermo est de censura lata per monitorium, quod non habet rationem legis, sed solius præcepti transitorii, ut in num. 49. His suppositis,

202. Resp. incurrere. Bonac. tom. 1. disp. 6. de Denun. §. 2. num. 2. pag. 892. Leander de Censur. 1. disp. 4. q. 20. Ratio est, quia remanet subditus ratione delicti, & per monitorii citationem jurisdictionis perpetuatur, cap. Proposisti, de foro competenti. 2. Quia ubi iudicium est inceptum, ibi finire debet, ff. de Judicis, ac proinde ille, etiam mutato foro, remanet subditus prioris Judicis secundum quid, nempe secundum illam causam.

QUÆRES XXII:

203. An qui sit delinquentem, & post promulgationem monitorii, intra terminum præfixum incipit esse subditus illius superioris, qui curi monitorium, ligetur monitorio contra sententiam ad revelandum delinquentem lato?

Resp. ligari, si monitorium sit generaliter latum, sed computato æquali termino inchoando à die quo sit ejus subditus, & habet scientiam ut in num. 105. Bonac. cit. pag. 895. num. 1. & alii, apud Dianam p. 5. tract. 9. ref. 36. quia est verè ejus subditus, tempore, quo ejus urget præceptum.

204. Negativam tamen sententiam probabilem putat Diana p. 5. tract. 9. ref. 36. quia sententia

tia referenda est ad tempus, quo pronunciat, adeoque solum habet vim contra eos, qui tunc erant subditi.

205. Illud mihi verum est, quod si iste non sit jam factus subditus, quatenus non jam domicilium acquisivit, sed fit ut alienigena, non ligetur monitorio, aut censura, etiam si monitorium fuerit tempore, quo jam reperiebatur in loco; quia nullo pacto est subditus, nec ratione personæ, nec ratione delicti; non enim ipse delictum commisit.

206. A fortiori advena, & peregrini in aliquo loco per transitum commorantes non ligantur censuris per modum legis, seu statuti latis pro culpis futuris vitandis, si ibi committant delicta, quibus sunt annexæ censure. Diana cit. nam, ut quis eas incurrat, debet esse subditus ratione personæ, & domicili.

207. Secus est dicendum de censura lata per monitorium, quod habet rationem præcepti transitoris; advena enim delinquens in territorio Episcopi extranei ligatur ejus monitorio, & incurrit censuram, nedum dum ibi manet, sed etiam in propria Diocesi, si post citationem, seu publicationem monitorii discessit; quia evasit subditum Episcopi extranei ratione delicti, ex cap. ult. de For. competenti, Diana p. 5. tract. 9. ref. 32. & 36.

208. Imò, si postquam dictus advena delictum commisit, & loco discessit ante publicationem monitorii, & rediit ad propriam Diocesim; tunc Episcopus proprius requisitus ab Episcopo loci, ubi fuit commissum delictum, tenetur delinquentem citare, ex cap. fin. de Foro competenti; & tunc, si non obediat, censuram, elapso termino, incurret, Diana cit.

QUÆRES XXIII.

209. Petrus Civis Panormitanus, postquam commisit furtum Panormi, sciens, Archiepiscopum Panormitanum processurum ad monitorium, ne citaretur, studio aufugit ad Diocesim Montis Regalis. An possit ibi ab Archiepiscopo Panormitano citari?

Prima opinio affirmat, posse Episcopum per Nuncium, aut Litteras citare subditum, qui post paratum delictum ad aliam Diocesim aufugit, ita ut comparere debeat, & si sit contumax, elapso termino, incurrat censuram. Layman, Bosius, & alii, apud Dianam p. 5. tract. ref. 34. 1. Quia citatio non est actus judicialis. 2. Quia licet citatio sit actus judicialis, ejus tamen executio per Nuncium judicialis non est, ac proinde decreta citatione in proprio territorio, executio Nuncii fieri potest in alieno. 3. Quia Episcopus proprius per citationem sui subditi in territorio alieno, non ledit territorium alienum; quia nulla sit causæ cognitio in territorio alieno; nam vel delictum est ita publicum, ut non requiratur causæ cognitio; vel si requiratur, citatio fit in territorio alieno, effectus verò citationis conferretur in Diocesi Episcopi citantis. 4. Quia certum est, quod possit Episcopus excommunicare subditum

in alieno territorio existentem, pro delicto in proprio territorio commisso; igitur certum esse debet, quod possit illum in alieno territorio citare; nam censura est invalida, si non præcedat monitio, seu citatio.

210. Resp. non posse Episcopum, suum subditum in alieno territorio citare, nisi ubi adit consuetudo ibi citandi. Diana cit. Avila, Hort. & alii nonnulli, apud ipsum. Ratio est; quia Episcopus non potest exercere jurisdictionem in alieno territorio, ex cap. fin. de Const. cap. Episcopum 9. q. 2. ex Clem. 1. de Foro competenti; citatio autem, sive consideretur, ut pfoanciat à Judice in proprio territorio, sive ut intimatur per Nuncium, est actus judicialis, & usus jurisdictionis, & dicitur fundamentum Judicii. Ita Giurba cum aliis Jurisconsultis consil. 89. num. 22. ex l. Cum Clericus, & alibi. Hinc in Clementina Pastoralis, de Sen. & re judic. docerit Pontifex, Judicem non posse aliquem in alieno territorio citare.

211. Ex his patet solutio ad r. 2. & 3. in oppositum.

212. Ad 4. certum quidem est, posse Episcopum excommunicare subditum in alieno territorio existentem pro delicto in proprio territorio commisso. Hoc autem non impeditur per hoc, quod non possit Episcopus eum in alieno territorio citare; quia potest requirere consensum Episcopi extranei, ut permittat citationem per Nuncium, aut Litteras, vel ut ipse per suos Ministros notificet delinquenti monitorium à proprio Episcopo latum; quem consensum, sicut denegare non potest circa subditum proprium, qui in alieno territorio delinquit, ut in num. 208. à fortiori denegare non potest circa subditum alterius. Verum tamen est, quod tali consensu injustè denegato, citatio sit invalida.

Item suppetit alius modus citandi; sufficit enim, ut subditus citetur in domo propria, quam in territorio habet, aut in loco publico ejusdem territorii, dimissis, & absuis ibi monitorii copiis, quæ citatio ita subditum arctat, & afficit, ac si fuisset personaliter facta. Melphi in Pract. Crim. ver. Reus. & contumacis condemnatio. Cujus ratio desumitur, ex Reg. juris: dolus, & fraus nemini patrocinantur. Alioquin liberum esset scelestis Episcoporum potestatem contemnere, & ab eorum jurisdictione, quoad delictorum punitionem se eximere; nam Civis Panormitanus, qui postquam delictum Panormi commisit, malitiosè aufugeret ad Diocesim Montis Regalis, ne citaretur à proprio, à nullo Episcopo excommunicari posset, sed solum à Papa, non quidem ab Archiepiscopo Montis Regalis; quia non est ejus subditus, nec ratione personæ, nec ratione delicti; neque ab Archiepiscopo Panormitano; quia nullo modo posset ab isto citari, adeoque posset liberè utrumque contemnere.

213. Dicendum est igitur, quod possit Archiepiscopus Panormitanus suum subditum, qui post-

delictum aufugit, uno ex recensitis duobus modis citare, & eum contumacem validè excommunicare.

PETES:

214. Quid dicendum de Superioribus Regularibus quoad suos subditos?

Resp. Superiores Regulares posse suos subditos per monitorium citare, & censuris ligare, ubicumque scierint, eos extra eorum territorium reperiri, sive deliquerint extra, sive intra eorum territorium, seu malitiosè aufugerint. Villalobos tom. 1. tract. 16. disp. 16. num. 6. Diana p. 5. cit. ref. 34. Pelliz. tom. 2. tract. 9. tit. 3. num. 65. Peyr. & alii innumerati, apud ipsos.

215. Ratio est; quia Monachus ubicumque est, semper est sub jurisdictione Abbatis, quem vicè Dei supra caput suum imposuit, ex cap. Statutum 19. q. 3. & cap. si Religiosus, de Elect. in 6. & licet sit extra claustrum, fictione tamen juris, censetur esse semper in claustrum. Innoc. & Abbas, apud Pelliz. cit. Unde Doctores concludunt, Superiores Regulares nullum habere territorium, sed habere totum mundum pro territorio; ac proinde posse ubique in suos subditos propriam jurisdictionem exercere, eosque fugitivos ubique capere, non implorato Judicis secularis, aut Episcopi brachio.

216. Hinc Pelliz. cit. num. 66. habet, magnam esse disparitatem inter Episcopum, & Prælatum Regularem (quod spectat ad presentem materiam) siquidem Episcopus habet immediatè jurisdictionem in territorium, & ratione hujus in personas, que proinde non sunt ei subiecte immediatè per se, sed solum ratione domicilii, beneficii, aut officii, quod habent in ejus Diocesi; quod vel inde constat; quia in possunt supradicta relinquere, etiam invito Episcopo, seque transferre ad aliam Diocesim, statimque ac id fecerint, desinunt subijci illi Episcopo: Prælatus verò regularis immediatè habet jurisdictionem in personas Religiosorum subditorum, que proinde non sinitur certis locorum limitibus (ut sinitur Episcopalis) sed solum terminatur certis personis, que ubicumque sint, eadem ratione subijciuntur Prælato Regulari, ab eoque possunt coerceri, ac puniri, sicut, & filii à parentibus uxor à marito, &c. idque ratione potestatis dominative, quam habent Prælati Regulares in suos subditos Religiosos, non minus quam parentes in filios, vir in uxorem, &c.

QUÆRES XXIV:

217. An subditus Episcopi existens in Monasterio Regularium teneatur sub censura ad revelandum ex vi monitorii à suo Episcopo latis?

Hanc difficultatem tractant Tancr. tom. 5. tract. 4. quest. 6. num. 5. & Diana part. 5. tract. 9. ref. 37. sed minori claritate, ac proinde distinguendum puto.

218. Vel enim est sermo de delicto commissio in loco exempto, vel extra locum exemptum?

Loquendo de delicto commissio in loco exempto, duæ sunt opiniones:

219. Prima asserit, teneri ex vi monitorii ipsum furem ad restituendum, & scientem ad revelandum. Suarez, Agidius, & Coninch apud Tancr. & Dianam cit. quia Monasterium Religiosorum est locus exemptus, sed non facit territorium; & Hurt, de Conf. in com. disp. 8. num. 32. ait: nomine loci exempti, ubi delinquentes non possunt ab Episcopo ligari censuris, etiam à jure, sive generali, sive speciali latis, venire Abbatis quasdam, & Prioratus, minime Monasteria Religiosorum; quia soli Religiosi sunt exempti ratione sui, non locus Monasterii.

220. Secunda negat teneri, & ligari censuris ab Episcopo latis. Henriquez, Rayn. Sa, Avila, & Præpositus, apud Tancr. & Dianam cit. quia non solum personæ, sed etiam ipsa loca Regularium, uti Monasteria, & Ecclesiæ sunt exempta à jurisdictione Episcopi, præter casus à jure expressos, in quibus possunt Episcopi tanquam Sedis Apostolicæ delegati procedere Bord. p. 1. ref. 7. n. 5. ex Nicolao V. *Episcoporum*, per hæc verba: *Quod licet ipsi fratres, ipsorumque domus, & loca, per speciale Sedis Apostolicæ privilegium ab omni jurisdictione, & superioritate quorumcumque Ordinationum sint exempti.* Locus autem à jurisdictione Episcopi exemptus, licet sit intra territorium Episcopi, est formaliter ab ejus jurisdictione exemptus: unde infert Tancr. cit. num. 6. eodem modo discurrendum esse in præsentem materia de censuris ab Episcopo latis, sive à jure pro delictis futuris vitandis, sive ab homine pro præteritis satisfaciendis. Qui proinde utramque opinionem probabilem putat, sive in terminis de subdito Episcopi existente in loco exempto, sive in Monasterio Regularium; adeoque probabile putat, quod non teneatur sub censura ad restituendum, aut revelandum.

Pariter utramque opinionem probabilem putat Diana cit. quoad censuras pro delictis futuris, statuto generali, aut speciali latis, vide Dianam, & Tancr. cit.

Ita quoad 1. partem citati Doctores discurrent. 221. Quoad 2. verò partem, loquendo videlicet de delicto commissio extra Monasterium exemptum;

Resp. subditum Episcopi existentem in Monasterio Regularium teneri ex vi monitorii, & sub censura, si est rem detinens, ad restituendum; & si est sciens, ad revelandum.

Prima pars sequitur ex dictis, q. 21. & 23. eadem namque rationes, quæ probant, subditum Episcopi, si post patratum ibi delictum ad aliud territorium se transiit, etiam animo ibi habitandi, teneri sub censura lato monitorio parere: à fortiori idem probant de ejus subdito existente in Monasterio Regularium, si à fortiori, inquam, quia hic est subditus Episcopi, tam ratione delicti, quam ratione personæ, & existit intra ejus territorium.

Secunda pars sequitur ex prima; quia accessorium sequitur principale.

222. Nominè autem delicti intra, aut extra Mo-

Monasterium commissi, de quo est sermo, non venit non restitutio, aut non revelatio, ut minus recetatur quidam; sed delictum illud, unde oritur onus satisfactionis, restitutio, videlicet, aut revelationis, ob quod jam patratum, etiam non subditus fit subditus, & ob quod monitorium fertur ad satisfactionem habendam.

QUÆRES XXV:

223. An Episcopus existens in Diocesi alterius possit monitorium sub censura ferre contra suum subditum?

Resp. non posse, nec in Diocesi alterius, nec in Monasterio, seu loco exempto, si requiratur causa cognita. Diana cit. ref. 35. Tancr. cit. num. 2. ex cap. Episcopum 9. q. 2. & ex cap. Novit. de Offic. Deleg. ubi habetur, quod jurisdictione contentiosa, qualis est ad excommunicandum, exerceri non potest in territorio alieno; & Judex extra suum territorium habetur, ut persona privata, & non potest Tribunal erigere ex cap. Notandum 2. q. 3.

224. Idem dico esse verum, etiam si delictum sit ita publicum, ut non requiratur causæ cognitio. Præpositus, apud Dian. cit. contra Avilam, & Cornejo; quia ipsum ferre censuras est actus jurisdictionis contentiosæ; unde recurrunt motiva prioris assertionis.

QUÆRES XXVI:

225. An Episcopus, si in Diocesi alterius habet locum exemptum ab eo, & sibi, subiectum, possit in eo contra suos subditos monitorium ferre?

Resp. posse Tancr. cit. q. 6. num. 1. quia locus ille, licet sit in Diocesi alterius Episcopi, non est tamen sub jurisdictione illius, sed sui, adeoque non censetur esse in territorio alterius, sed proprii Episcopi. Rot. Rom. decis. 55. 18. Maii 1611. ac proinde potest Episcopus in eo loco in Diocesi alterius sito monitorium ferre, etiam cum causæ cognitione, cui obedire teneatur subditi, tam in dicto loco existentem, quam in propria Diocesi.

PARS SECUNDA,

DE DENUNCIATIONIBUS FACIENDIS AD EDICTA INQUISITORUM,

CAPUT I.

AFFERTUR EDICTUM GENERALIS INQUISITIONIS HISPANIARUM.

NOTA:

226. **A**uthor noster in hac, & sequenti capite affert Edicta Univers. Inquis. Romane, & DD. Inquisitorum Regni Sicilia sub Dialecto Italico: quibus subsequens Decretum ab Inquisitore Generali Hispaniarum sub excommunicationis majoris pœna promulgatum, consules sufficitur.

227. **I**n generali Congregatione S. Romanæ, & universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctissimo Domino nostro D. Urbano divina providentia Papa Octavo, ac Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ adversus hæreticam pravitate Inquisitoribus Generalibus, & Sanctæ Sede Apostolica specialiter deputatis.

228. Sanctissimus Dominus noster sedulo incumbens, ut ea, quæ salubriter Apostolicis Decretis, & Constitutionibus statuta, & ordinata sunt, præsertim, quæ ad Sanctum Officium Inquisitionis contra hæreticam pravitate pertinent, inviolabiliter observentur, & omnimodam forsiantur executionem, districtè mandat, & præcipit, & omnes Superiores cujusvis Ordinis, Congregationis, Societatis, etiam de necessitate exprimentæ, Regularis, aut cujusvis alterius Instituti, etiam quantumvis exempti, & privilegiati, teneantur sub pœna privationis Officii, ac vocis activæ, & passivæ, ipso facto incurren-

da, aliisque arbitrio Sanctitatis suæ infligendis in perpetuum, semel saltim in anno, id est, feria sexta post octavam Assumptionis B. Mariæ Virginis in publica mensa, vel in Capitulo ad hoc specialiter convocato, & insuper in quocumque Generali, ac Provinciali Capitulo, Conventu, Dieta, vel alio quovis nomine nuncupato Capitulari Congressu, suos subditos, ac Religiosos commone de injuncta omnibus observantia, & executione earundem Apostolicarum Constitutionum, & Decretorum, ad Sanctum Officium Inquisitionis adversus hæreticam pravitate pertinentium, ac præsertim,

229. Julii Tertii Constitutionis primæ, incipit: *Licet à diversis*, contra impediendes Inquisitores hæreticæ pravitate in eorum Officio, aut in causis Inquisitionis se ingerentes, eorumque complices, & fautores: & contra ipsos Inquisitores admittentes laicos ad criminis hæreticæ cognitionem. Et Pii Quinti Constitutionis octogesima secundæ, incipit: *si de protegentis*: contra occidentes, verberantes, desicientes, aut perterrefaciendes quemvis ex ministris Sancti Officii Inquisitionis, vel Episcoporum, id minus in sua Diocesi, vel Provincia obventum, seu accusatorem, denunciatores, aut testem, in causâ fidei quomodocumque productum, vel evocatum; necnon contra diripientes, expugnantes, invadentes, incidentes, expilantes, aliove exportantes alicujus